

JEZUS INTERPRETATOR PISM (Łk 4,16-18 i 24)

W Ewangelii wg św. Łukasza Jezus rozpoczyna swoją Nauczycielską misję od wygłoszenia Manifestu mesjańskiego podczas nabożeństwa w synagodze nazaretańskiej¹. Jego wystąpienie jest włączone w posługę lektora i komentatora świętych Pism i nie jest to jedyny przykład interpretacji Biblii przez Jezusa w Łk.

Mam świadomość, że nie jest możliwe w tak krótkim tekście przedstawić to zagadnienie w sposób wyczerpujący. Moim celem jest jedynie wskazać miejsca w trzeciej Ewangelii, w których Chrystus komentował ST, sposób, w jaki to czynił, oraz sformułować podstawowe wnioski na temat Jezusowej interpretacji tekstów starotestamentalnych.

1. Jezus interpretuje Pisma

Chociaż cytaty i aluzje biblijne znajdują się w wielu miejscach Łk, to jednak liczba fragmentów, w których Chrystus sam dokonuje interpretacji Pism Starego Testamentu, jest ograniczona. Należą do nich następujące perykopy:

- 1) Nabożeństwo w Nazarecie (Łk 4,16-31),
- 2) Nauka o Najważniejszym Przykazaniu (Łk 10, 25-37),
- 3) Oczyszczenie Świątyni (Łk 19,45-46),
- 4) Dyskusja z sadyceuszami o zmartwychwstaniu umarłych (Łk 20, 27-40),
- 5) Pytanie o pochodzenie Mesjasza (Łk 20,41-44),
- 6) Wyznanie Jezusa przed Sanhedrynem (Łk 22, 66-70),
- 7) Chrystofanie wobec uczniów (Łk 24, 13-48).

Spośród wymienionych, najwięcej uwagi poświęcę dwóm perykopom: Łk 4, 16-31 i Łk 24, 13-48. Uczynię tak z dwóch powodów: po pierwsze są one najbardziej rozbudowane, a po drugie, wydają się być klamrą spinającą początek i koniec nauczycielskiej misji Jezusa. Pozostałe perykopy omówię na tyle wyczerpująco, na ile pozwalają mi ramy artykułu.

2. Nabożeństwo w Nazarecie (Łk 4,16-31)

Perykopa Łk 4,16-31 opisuje pobyt Jezusa w Nazarecie, gdzie podczas nabożeństwa w Synagodze Jezus czyta mesjańskie proroctwo z Iz, komentuje je

¹ W sposób najbardziej wyczerpujący idee perykopy Łk 4,16-31 jako Manifestu Mesjańskiego przedstawił U. Busse, *Das Nazareth – Manifest Jesu eine Einführung in das lukanische Jesusbild nach Lk 4,16-30*, Stuttgart 1978.

i odnosi do siebie, co powoduje najpierw niedowierzenie słuchaczy, a potem ich gniew, którego wybuch zagraża życiu samego Jezusa.

Bardzo piękna jest literacka konstrukcja tekstu. Perykopa składa się z dwóch części.² Każda z nich odznacza się wzrastającą dynamiką wydarzeń, prowadzącą do punktu kulminacyjnego, i dzieli się na trzy sekcje, co ukazuje poniższy schemat.

Cz. I – 4,16-21:

16 – przybycie Jezusa do Nazaretu

16c-20b – udział w nabożeństwie synagogałnym

20c-21 – autoprezentacja Jezusa

Cz. II – 4,22-30

22 – pierwsza reakcja słuchaczy

23-27 – potrójny komentarz Jezusa

28-30 – ostateczna reakcja słuchaczy

Każda z 2 części ma budowę chiastyczną o charakterze centrycznym³. Nas interesuje przede wszystkim część pierwsza.

A – συναγωγὴν ⇒ synagoga (w. 16b)

B – ἀνέστη ἀναγνῶναι ⇒ Jezus powstaje (w. 16c)

C – ἐπέδοθη αὐτῷ βιβλίον ⇒ wręczenie zwoju (w. 17a)

D – ἀναπτύξας τὸ βιβλίον ⇒ otwarcie zwoju (w.17b)

E – Πνεῦμα κυρίου ⇒ czytanie z *Księgi Izajasza* (ww.18-19a)

D¹ – πτύξας τὸ βιβλίον ⇒ zamknięcie zwoju (w. 20a)

C¹ – ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ⇒ oddanie zwoju (w.20b)

B¹ – ἐκάθισεν ⇒ Jezus siada (w.20c)

A¹ – συναγωγή ⇒ synagoga (w. 20d)

W centrum tej części znajduje się cytat z *Księgi Izajasza*. Jezus interpretuje go jako zapowiedź nadejścia mesjasza i wskazuje słuchaczom, że to w Nim spełnia się ona. Równocześnie wyjaśnia, jaki cel ma Jego mesjańska działalność. Gdy przyjrzymy się zacytowanemu fragmentowi, zauważymy, że jego również można przedstawić w postaci struktury centrycznej. Jest to o tyle

² Opinie co do budowy literackiej Lk 4,16-31 są różnorodne, jednak różnice poglądów między uczonymi nie są bardzo znaczące i przy drobnych korektach można zauważyć, że są zbieżne. Osobiście przyłączam się jednak do opinii takich badaczy, jak M. Bednarz, *Jezus Slugą Pańskim wg NT*, Tarnów 2001, s. 71 i J.S. Siker, „*First to the Gentiles*”: *A Literary Analysis of Luke 4:16-30*, JBL 111 (1992), ss. 73–90.

³ Struktury te, zwłaszcza drugą, opisał A.R.C. Leaney, *A Commentary on the Gospel according to st. Luke*, wyd. II, Londyn 1958, s. 53. Szczegółowo opisał je R.J. Irudhayasamy, *A Prophet in the Making: A Christological Study on Lk 4,16-30 in the Background of the Isaianic Mixed Citation and the Elijah-Elisha References*, Frankfurt – Berlin 2002, s. 95.

ważne, że element centralny tego typu konstrukcji literackiej wskazuje na intencje autora wypowiedzi⁴.

A – κυρίου ⇒ Pan

B – κηρύξαι ⇒ proklamować

C – ἄφεσις ⇒ uwolnienie

D – τυφλοῖς ἀνάβλεψιν ⇒ przywrócić wzrok

C¹ – ἄφεσις ⇒ uwolnienie

B¹ – κηρύξαι ⇒ proklamować

A¹ – κυρίου ⇒ Pan

Łatwo zauważyć, że centralnym tematem tej wypowiedzi są wyrażają terminy *uwolnienie* i *przejrzanie*. Ślepotą i przywrócenie wzroku są tu rozumiane metaforycznie, odnoszą się nie do zmysłu wzroku, ale do postawy serca. Mieszkańcy Nazaretu są duchowo ślepi, ponieważ nie widzą w Jezusie obiecanego mesjasza i nie rozumieją Pism. Święty Łukasz pokazuje także, że to duchowa ślepotą wynika z ich braku wiary i kierowania się powierzchownymi sądami. Jezus przyszedł, by uwolnić każdego z mroków niewiary, pozwolić mu wierzyć i widzieć wielkie dzieła Boga.

3. Nauka o Najważniejszym Przykazaniu (Łk 10, 25-37),

Perykopa Łk 10, 25-37 jest opisem dyskusji uczonego w Prawie z Jezusem na temat zasady, która prowadzi do osiągnięcia życia wiecznego.

Strukturę perykopy możemy przedstawić w następujący sposób:

cz. I

A - Pytanie: *Co mam czynić ... ?*

B - Co czytasz w **Prawie**

B¹ - (**Prawo:**) *Będziesz miłował ...*

A¹ - Odpowiedź: *To czyń ...*

cz. II

A - (*Co mam czynić ...?*) *Kto jest moim bliźnim?*

B - Przypowieść o byciu **bliźnim**

B¹ - *kto się okazał bliźnim?*

A¹ - Odpowiedź: *idź i Ty czyń ...*

Refrenem tej perykopy są frazy: *Co mam czynić, aby żyć* (10, 25 i 29.) oraz *to czyń, a będziesz żył* (10,28. i 37.). Powyższe frazy wyznaczają strukturę pery-

⁴ Struktura cytatu z Księgi Izajasza jest przedstawiana na dwa sposoby, ja opowiadałam się za stanowiskiem przedstawionym przez K. Mielcarka i M. Rosika. Por. K. Mielcarek, *Problematyka literacko-histyczna Łk 4,16-30*, RTK XXXV z.1 (1988), s. 86 oraz M. Rosik, *Jezus w synagodze w Nazarecie – zapowiedź misji namaszczonego proroka*, WPT 9 (2001) nr 2, s. 146.

kopy, która składa się z dwóch części⁵. W pierwszej znajduje się dialog Jezusa z uczonym. W drugiej odpowiedź Jezusa zostaje doprecyzowana kolejnym pytaniem uczonego i zilustrowana przypowieścią o Miłosiernym Samarytaninie.

Struktura centryczna obu części perykopy ujawnia sens nauczania. W I części w centrum znajdują się dwa przykazania: miłości Boga z Pwt 6,45 i miłości bliźniego z Kpł 19,18. W drugiej części zostaje doprecyzowane, w jaki sposób to drugie przykazanie powinno być zrealizowane. Tu właśnie spoczywa główny akcent nauczania Jezusa. Chrystus łączy oba przykazania ze sobą, czego nie spotykamy w ST. Ponadto wskazuje, że są one ze sobą nierozdzielnie związane. Przykazanie miłości Boga można zrealizować jedynie, miłując bliźniego. Ten nakaz był z kolei najczęściej interpretowany w duchu ekskluzywizmu narodowego, moim bliźnim, bratem jest drugi Żyd. Samarytanin nie jest bliźnim, lecz wrogiem. Przypowieść nie pozostawia żadnych złudzeń. Bliźnim jest ten, kto jest obok mnie; kto potrzebuje mojej pomocy. Być bliźnim wobec innych to okazywać im miłosierdzie.

4. Oczyszczenie Świątyni (Łk 19,45-46)

Dwa kolejne fragmenty Ewangelii odnoszą się do wydarzeń w świątyni i polemik z przeciwnikami Jezusa: kapłanami, faryzeuszami oraz saduceuszami. Wyrzucenie handlarzy ze świątyni jest pierwszą polemiką i wstępem do pozostałych.

Perykopę możemy podzielić na trzy części:

- I. Wypędzenie handlarzy
- II. Wyrocznie proroków
- III. Reakcja ludu i przywódców ludu.

Przychodząc do świątyni, Jezus zastaje w niej handlarzy sprzedających zwierzęta ofiarne i bankierów wymieniających pieniądze pielgrzymów na monety tyrejskie – jedyne, jakie przyjmowano do skarbcza świątyni. Cały ten handel dokonuje się w przedsionku świątyni, napełniając ją zgielkiem licytujących się kontrahentów. Wypędzając handlujących, Jezus powołuje się na dwa fragmenty ksiąg prorockich, którymi uzasadnia swoje postępowanie, są to: Iz 56,7 i Jr 7,11.

Jezus w swojej wypowiedzi połączył dwa orędzia prorockie dotyczące świątyni. W pierwotnym tekście Izajasza nazwanie świątyni *domem modlitwy dla wszystkich narodów* było zapowiedzią nawrócenia innych narodów na wiarę w Boga prawdziwego. Było też obietnicą włączenia ich do Ludu Bożego i do sprawowania kultu. Drugie orędzie jest z kolei sarkastycznym upomnieniem Jeremiasza, piętnującym fałszywy kult Boga polegający na formalizmie ofiarniczym, z którym nie łączyło się odrzucenie grzechu.

⁵ H. Langkammer, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ewangelia wg św. Łukasza*, Lublin 2005, s. 291

W rozumieniu arcykapłanów upomnienia Jeremiasza dotyczyły czasów minionych, natomiast obietnice Izajasza zostały już częściowo zrealizowane, gdyż poganie mają dostęp do świątyni i mogą się w niej modlić, a częściowo są sprawą przyszłości, gdy nastaną czasy mesjańskie. Postępowanie Jezusa jest dla nich zaskakujące i oburzające. Wynika z niego, że w świątyni dzieje się tak jak za czasów Jeremiasza oraz że już nadeszły czasy mesjańskie. Tymczasem oni uważają, że nie dzieje się nic złego w przypadku handlu na terenie świątyni, ponieważ dotyczy to oddawaniu chwały Bogu.

Jezus demaskuje jednak obłudę duchowych przywódców. Ich prawdziwą intencją wcale nie jest cześć Boga, ale pragnienie zysku. Handel odbywał się na dziedzińcu pogan, co obrazuje arogancję, pychę kapłanów, którzy uważali pogan za gorszych i dlatego zgodzili się, by handel odbywał się tam, gdzie oni są. Jezus się na to nie zgadza. Ani na pogardę dla pogan ani na dzielenie świątyni na miejsca lepsze i gorsze. Świątynia należy do Boga. Cała. Jedyne, co może się w niej odbywać, to kult i modlitwa⁶. Podkreśla, że świątynia nie jest tylko miejscem kultu dla Izraela. Bóg chce być czczony przez wszystkie narody. Piętnuje też nadużycia w stosunku do pielgrzymów, którzy są nieuczciwie traktowani przez handlarzy wykorzystujących swoją pozycję. W ten sposób świątynia stała się miejscem oszustwa i grabieży niczym *jaskinia zbójców*.

5. Dyskusja z saduceuszami o zmartwychwstaniu umarłych (Łk 20, 27-40)

Następna perykopa to czwarta polemika Jezusa z jego przeciwnikami. Tym razem toczy się ona z sadyceuszami i dotyczy zmartwychwstania umarłych. Plan perykopy można przedstawić następująco:

Cz.I

Nadejście saduceuszy (w.27)

Cytat (w. 28)

Problem żony 7 mężów (ww. 29-33)

Cz.II

Nowe życie zmartwychwstałych (ww.34-36)

Cytat (w.37)

Nauka o zmartwychwstaniu (w. 38)

Komentarz słuchaczy (ww. 39-40)

Według saduceuszy jedynym natchnionym Pismem jest Tora, a w niej nie ma nauk dotyczących życia wiecznego. Sadyceusze sądzili, że gdyby takie życie istniało, byłoby przedłużeniem życia obecnego i prowadziłoby do wielu absurdalnych sytuacji. I przedstawiają jedną z nich: żona siedmiu mężów; jeśli istnieje życie wieczne, mężczyźni będą się kłócić w przyszłym świecie o tę kobietę.

⁶ S.O. Abogunrin, *Ewangelia wg św. Łukasza* w: W.R. Farmer (red.) *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 1287-1288.

Jezus udziela im odpowiedzi, odwołując się do dwóch argumentów.⁷ Najpierw wyjaśnia, że życie w przyszłym świecie nie jest prostym przedłużeniem życia doczesnego, ale nowym sposobem istnienia. Następnie odwołuje się do Księgi Wyjścia, gdzie Bóg, powołując Mojżesza, objawia się jemu jako *Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba* (Wj 3,6). Jezus wskazuje, że w tych słowach zawarta jest nie tylko identyfikacja Jahwe z Bogiem Ojców, ale głębsza treść. *Związek Boga z tymi Patriarchami jest wieczny i osobisty. Abraham był przyjacielem Boga. Ludzie mogą utracić przyjaciół, ale Boga to nie dotyczy. Wynika stąd, że umarli żyją i że pewnego dnia będą mieli udział w życiu zmartwychwstałym, które zapoczątkuje Mesjasz. Celem ludzkiej egzystencji jest bowiem życie dla Boga i Bożej chwały.*⁸ „Bóg jest Bogiem Żywych”, a więc istnieje zmartwychwstania.

6. Pytanie o pochodzenie Mesjasza (Łk 20,41-44)

Polemika z Sadyceuszami zamyka usta przeciwnikom Jezusa, teraz On sam zadaje istotne pytanie o relacje Mesjasza z Dawidem. Króciutka perykopa zbudowana jest z trzech elementów:

A – Pytanie Jezusa

B – Cytat

A¹ – Pytanie Jezusa

Istotą zagadnienia jest interpretacja Ps. 101,1. W tradycji judaistycznej Mesjasz jest synem Dawida, czyli jego potomkiem, człowiekiem. W tradycji ludowej Mesjasz, jest królem-wojownikiem, który przywróci ziemskie królestwo swego praojca Dawida. Jezus zwraca jednak uwagę na fakt, że sam Dawid nazywa go *swoim Panem*, czyli uznaje za kogoś większego od siebie. Jezus nie zaprzecza, że Mesjasz będzie potomkiem Dawida, ale podkreśla, że będzie kimś więcej niż tylko człowiekiem. Możemy przyjąć, że był to problem dyskutowany w środowisku uczonych żydowskich, ale nierozstrzygnięty. Jezus nie pozostawia wątpliwości. Jego pytanie, którym kończy swoją wypowiedź jest retoryczne. Mesjasz jest Panem Dawida, czyli pochodzi z Nieba. Jego królestwo nie będzie tylko odbudowaniem ziemskiego państwa. On zasiądzie na tronie Boga i zapoczątkuje Boże panowanie na ziemi.

7. Wyznanie Jezusa przed Sanhedrynem (Łk 22, 66-70)

Następny fragment to kulminacyjny punkt przesłuchania Jezusa przed Sanhedrynem. Należy on do dużej perykopy opisującej proces Jezusa i ma ona strukturę chiastyczną:

⁷ I. H. Marshall, *The Gospel of Luke*, Exeter 1978, s.737-738.

⁸ S.O.Abogunrin, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt, s. 1290.

- A - Zgromadzenie Sanhedrynu
- B - Pytanie do Jezusa
- C - Odpowiedź Jezusa
- B¹ - Ponowne zapytanie Jezusa
- C¹ - Odpowiedź Jezusa
- A¹ - Wyrok zgromadzenia

W centrum tekstu znajduje się dialog Jezusa z oskarżycielami, którzy pytają Go o Jego mesjańską godność. W swojej pierwszej odpowiedzi, Jezus demaskuje najpierw nieszczerłość sędziów, którzy już wydali na Niego wyrok i nie mają zamiaru przyjmować faktów do wiadomości. Następnie opisuje siebie cytatem nawiązującym do Dn 7,13 i Ps 101,1. Odpowiedź Jezusa nie pozostawia miejsca na wątpliwości. ON uważa siebie za obiecane Mesjasza, Syna Dawida i tajemniczego Syna Człowieczego. Dla Sanhedrynu jest oburzające bluźnierstwo, choć nie potrafią tego udowodnić.

8. Chrystofanie wobec uczniów (Łk 24, 13-48)

Ostatnia perykopa, do której chcę się odwołać, to Chrystofanie z Łk 24. Nie zawierają one żadnych cytatów ze ST, ale są komentarzem do wszystkich wypowiedzi Jezusa, w których powołuje się On na Słowo Boże. Pierwsza Chrystofania dotyczy uczniów idących do Emaus; druga zaś Apostołów i uczniów Jezusa zgromadzonych w Jerozolimie.

Plan tych opisów jest podobny:

- A - Rozmowa uczniów
- B - Pojawienie się Jezusa
- C - Wątpliwości uczniów
- D -Wyjaśnienie Pism
- C¹ - Odkrycie obecności Jezusa
- B¹ - Zniknięcie Jezusa
- A¹ - Rozmowa uczniów

Na podkreślenie zasługują wersety ukazujące niewiarę lub brak wiary uczniów (25. i 41.) oraz wyjaśnienia Chrystusa przez odwołanie się do Pism ST (27.; 32.; 44. i 45.). W obu opowiadaniach spotykamy się zatem ze schematem: wątpliwości – pojawienie się Jezusa – wyjaśnienie Pism. W obu przypadkach tajemnica Jezusa zostaje wyjaśniona przez Słowo Boże objaśnione przez Chrystusa. Uczniowie są niewidomi, zarówno fizycznie - nie widzą Jezusa, choć na niego patrzą; jak i duchowo – nie widzą sensu wydarzeń, w których uczestniczyli. Zostają jednak uwolnieni od swojej ślepoty przez interwencję zmar twychwstałego Pana.

9. Wnioski dla adresata Ewangelii

Analiza porównawcza fragmentów Trzeciej Ewangelii prowadzi do oczywistej konkluzji: Jezus przyszedł jako mesjasz, aby uzdrawiać duchowe zaślepienie i wypełnić Boże obietnice. Tylko On daje człowiekowi możliwość odnalezienia prawdziwego znaczenia zbawczych obietnic Boga. Prowadzi to w konsekwencji do sformułowania następujących wniosków:

- I. Jezus jest jedynym interpretatorem Pism ST.
- II. Bez Jezusa nie można zrozumieć orędzia i obietnic Biblii.
- III. Jezus pogłębia rozumienie ST, wykraczając poza jego zwyczajowe i często nacjonalistyczne rozumienie.
- IV. Jezus jest centrum Pisma, ponieważ w Nim wypełniają się wszystkie Boże obietnice.
- V. Dar rozumienia Pisma ST Chrystus powierzył wspólnocie swoich uczniów – Kościołowi.

Summary

In Gospel according to St. of Luke Jesus often appears in the part of the commentator of the Holy Scripture. My article analyses pericops in which Jesus appears in this part and the manner into which He interprets the Old Testament. There are seven of them and they belong to them: 4,16-31; 10, 25-37; 19,45-46; 20, 27-40; 20,41-44; 22, 66-70 and 24, 13-48.

In all discussed fragments of Lc happens again the regularity: Jesus reveals the true sense of prophet predictions and orders of the Old Testament. On the special attention I deserve two fragments: 4,16-31 and 24, 13-48. They determine the buckle coupling whole Evangel and resume the aim of the teaching of Jesus. Show also the basic problem which wants to resolve Jesus - the spiritual blindness. The study of all pericops makes for following conclusions:

1. Jesus is an one and only interpreter of Writings OT.
2. Without Jesus one cannot understand the proclamation and promises of Bible.
3. Jesus deepens the understanding OT, transcending his customary and often nationalist understanding.
4. The centre of the Script is Christ, because in Him fulfil all God promises.
5. The gift of the understanding of the Script Jesus charged to the community of his own disciples - to the Church.